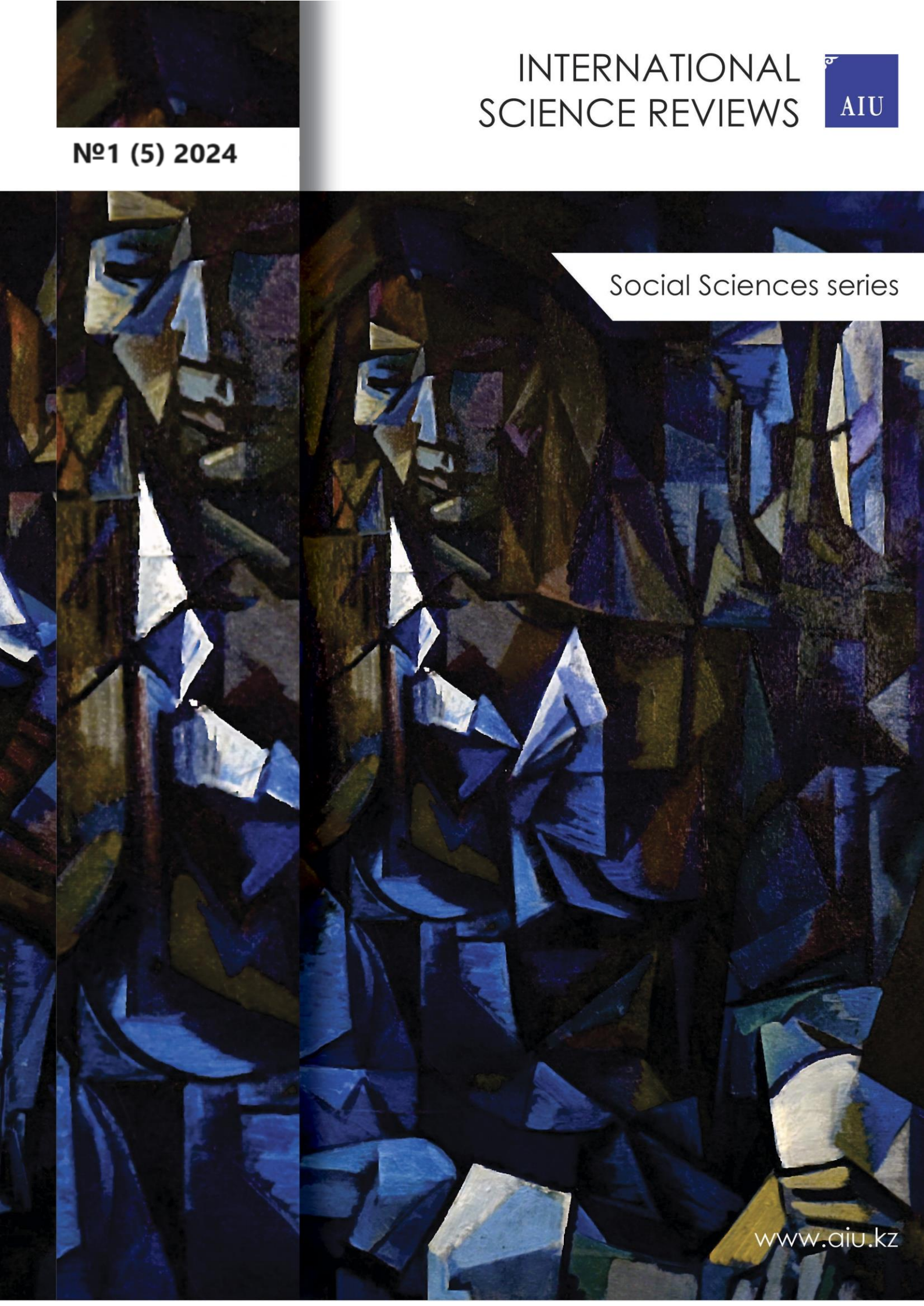

INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS

№1 (5) 2024

Social Sciences series

International Science Reviews

Social Sciences series

Published since 2020

No. 1 (5) / 2024

Astana 2024

International Science Reviews. Social Sciences series
журналының редакциялық алқасы

БАС РЕДАКТОР

- **Амандыкова Сауле Кошкеновна**, заң ғылымдарының докторы, профессор, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ

- **Ибраева Айгерим Ергалиевна** – PhD, әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдары жоғары мектебінің деканы, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);

РЕДАКТОРЛАР:

- **Хайрмуханмедов Нурбек Исабаевич**, PhD, құқық жоғары мектебінің деканы, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
- **Смагулова Зубиранш Калыбековна**, PhD, экономика жоғары мектебінің деканы, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
- **Ахмадиева Жанна Куанышевна**, педагогика ғылымдарының кандидаты, Педагогика институтының директоры, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
- **Яцек Залесны**, заң ғылымдарының докторы, профессор, Варшава университеті (Польша);
- **Милен Балтов**, PhD, профессор, Бургас еркін университеті (Болгария);
- **Ришард Пукала**, PhD, профессор, студенттер жұмыс жөніндегі проректор, Бронислав Маркевич қолданбалы ғылымдар мемлекеттік университеті (Польша);

-
- **Шалыпин Олег Васильевич**, педагогика ғылымдарының докторы, Новосибирск мемлекеттік педагогикалық университетінің профессоры (Ресей);
 - **Нағымжанова Қарақат Мұқашқызы**, педагогика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Қазақстан);
 - **Аленов Марат Амрадинович**, заң ғылымдарының докторы, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Аймурзина Бағлан Төлегенқызы**, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Нурмагамбетов Аманжол Мағзумович**, заң ғылымдарының докторы, профессор, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Анафинова Мадина Латыповна**, филология ғылымдарының кандидаты, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Жұмабаева Заида Ефимовна**, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Окутаева Сауле Төлегеновна**, PhD, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Самарханов Талант Нұржақыпұлы**, PhD, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Сейсекенова Айнаш Байкенженовна**, филология ғылымдарының кандидаты, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Шахметова Назира Аханқызы**, филология ғылымдарының кандидаты, Астана халықаралық университеті (Қазақстан).

International Science Reviews. Social Sciences series

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

- **Амандыкова Сауле Кошкеновна** – доктор юридических наук, профессор, Международный университет Астана (Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

- **Ибраева Айгерим Ергалиевна** – PhD, декан Высшей школы социально-гуманитарных наук, Международный университет Астана (Казахстан);

РЕДАКТОРЫ:

- **Хайрмуханмедов Нурбек Исабаевич**, PhD, декан высшей школы права, Международный университет Астана (Казахстан);
- **Смагулова Зубираш Калыбековна**, PhD, декан высшей школы экономики, Международный университет Астана (Казахстан);
- **Ахмадиева Жанна Куанышевна**, кандидат педагогических наук, доцент, директор педагогического института, Международный университет Астана (Казахстан);
- **Яцек Залесны**, доктор юридических наук, профессор, Варшавский университет (Польша);
- **Милен Балтов**, PhD, профессор, Бургасский свободный университет (Болгария);
- **Ришард Пукала**, PhD, профессор, проректор по работе со студентами, Государственный университет прикладных наук Бронислава Маркевича (Польша);
- **Шаляпин Олег Васильевич**, доктор педагогических наук, профессор, Новосибирский государственный педагогический университет (Россия);

-
- **Нагымжанова Каракат Мукашовна**, доктор педагогических наук, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева (Казахстан);
 - **Аленов Марат Амрадинович**, доктор юридических наук, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Аймурзина Баглан Толегеновна**, доктор экономических наук, профессор, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Нурмагамбетов Аманжол Магзумович** – доктор юридических наук, профессор, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Анафинова Мадина Латыповна**, кандидат филологических наук, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Жумабаева Зайда Ефимовна**, кандидат педагогических наук, профессор, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Окутаева Сауле Толегеновна**, PhD, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Самарханов Талант Нуржакыпович**, PhD, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Сейсекенова Айнаш Байкенженовна** кандидат филологических наук, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Шахметова Назира Аханқызы**, кандидат филологических наук, Международный университет Астана (Казахстан).
-

Editorial team of the journal
International Science Reviews. Social Sciences series

CHIEF EDITOR

- **Saule Amandykova**, Doctor of Legal Sciences, Professor, Astana International University (Kazakhstan)

DEPUTY CHIEF EDITOR

- **Aigerim Ibrayeva**, PhD, Dean of the Higher School of Social Sciences and Humanities, Astana International University (Kazakhstan);

EDITORS:

- **Nurbek Khairmukhanmedov**, PhD, Dean of the Higher School of Law, Astana International University (Kazakhstan);
- **Zubirash Smagulova**, PhD, Dean of the Higher School of Economics, Astana International University (Kazakhstan);
- **Zhanna Akhmadiyeva**, Candidate of Pedagogical Sciences, Director of the Pedagogical Institute, Astana International University (Kazakhstan);
- **Jacek Zalesny**, Doctor of Legal Sciences, Professor, Warsaw University (Poland);
- **Milen Baltov**, PhD, Professor, Burgas Free University (Bulgaria);
- **Ryszard Pukała**, PhD, Professor, Vice-Rector for Student Affairs, Bronislaw Markiewicz State University of Applied Sciences (Poland);
- **Oleg Shalyapin**, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Novosibirsk State Pedagogical University (Russia);
- **Karakat Nagymzhanova**, Doctor of Pedagogical Sciences, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan);

- **Marat Alenov**, Doctor of Legal Sciences, Astana International University (Kazakhstan);
- **Baglan Aimurzina**, Doctor of Economic Sciences, Professor, Astana International University (Kazakhstan);
- **Amanzhol Nurmagambetov**, Doctor of Legal Sciences, Professor, Astana International University (Kazakhstan);
- **Madina Anafinova**, Candidate of Philology, Astana International University (Kazakhstan);
- **Zaida Zhumabaeva**, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Astana International University (Kazakhstan);
- **Saule Okutayeva**, PhD, Astana International University (Kazakhstan);
- **Talant Samarkhanov**, PhD, Astana International University (Kazakhstan);
- **Ainash Seisekenova**, Candidate of Philological Sciences, Astana International University (Kazakhstan);
- **Nazira Shahmetova**, Candidate of Philology, Astana International University (Kazakhstan).

Editorial address: 8, Kabanbay Batyr avenue, of.316, Astana, Kazakhstan, 010000

Tel.: (7172) 24-18-52 (ext. 316)

E-mail: aiu.socialscience@yandex.kz

International Science Reviews

Social Sciences series

Owner: Astana International University

Periodicity: quarterly

Circulation: 500 copies

«INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS»
Social Sciences Series 2024 / №1

МАЗМҰНЫ

Секция
ҚҰҚЫҚ

<u>Т.Қ.Садықов</u> БИ ТӨРЕЛІПІ ЖӘНЕ АЗАМАТТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫ.....	15
<u>Е.Қ.Жүнісбаев, М.А.Аленов</u> ҚАШЫҚТЫҚТАН САТЫП АЛУ – САТУ ШАРТЫН ЖАСАУ СӘТІН АНЫҚТАУ МӘСЕЛЕСІ.....	20
<u>А.Б.Алмазұлы, Л.К.Амандықова</u> ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗАҢНАМАСЫ БОЙЫНША АВТОРЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫ ҚОРҒАУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТЕТІКТЕРІ.....	28
<u>Ә.Ә.Әлімжанов, С.Н.Сарсенова</u> ЖАРЫЛҒЫШ ЗАТТАРДЫҢ ҚОРШАҒАН ОРТАҒА ӘСЕРІ ТУРАЛЫ.....	35
<u>А.Д.Нурпеисова, М.К.Журунова</u> ЕҢБЕК ҚАТЫНАСТАРЫНДАҒЫ КЕМСІТУШІЛІКТЕН ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚОРҒАУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	43
<u>А.Е.Түбина, А.К.Елүбекова</u> ҚАЗАҚСТАНДА ӘЙЕЛДЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	50
<u>Е.О.Жағалбай, Ж.Д.Сеилханов</u> АТЫС ҚАРУЫНЫҢ ЗАҢСЫЗ АЙНАЛЫМЫНЫҢ КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫ ЖАСЫРУ ТӘСІЛДЕРІ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ КОДЕКСІН ТАЛДАУ.....	59
<u>А.Е.Мусаинов, Е.С.Жамбаев</u> ОРҒАНДАР МЕН ЛАУАЗЫМДЫ ТҰЛҒАЛАРДЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУҒА ШЕТЕЛ МЕМЛЕКЕТТІК КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ СӨТТАРДЫҢ ҚАТЫСУ НЫСАНДАРЫ.....	67
<u>А.А.Нуркебаев, Г.К.Кульшарбекова</u> АДАМ МЕН АЗАМАТТЫҢ БОСТАНДЫҚ ПЕН ЖЕКЕ БАСЫНА ҚОЛ СҰҒЫЛМАУШЫЛЫҚҚА КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҒЫ.....	77

**Секция
ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ ҚАРЖЫ**

<u>Т.М.Үсенбаев</u> ҚАЗАҚСТАНДА ИНВЕСТИЦИЯЛАУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ БАҒАЛЫ ҚАҒАЗДАР НАРЫҒЫН ДАМУДЫҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....	85
<u>С.Ж. Галиев</u> ЖАҢҒЫРТУ КОНЦЕПЦИЯСЫ ПОЗИЦИЯСЫНАН БЕЙІМДІ ЭКОНОМИКА.....	92
<u>А.М.Касымбекова, С.Т.Окутаева</u> КӨШБАСШЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮШІН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ.....	106
<u>М.Д.Мукажанова, Г.А.Кадырова</u> КОРПОРАТИВТІК ЭТИКА ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ КӨШБАСШЫЛЫҚ: КО RU PHARMA МЫСАЛЫНДАҒЫ КӨЗҚАРАС.....	112
<u>П.И.Казаку, Г.К.Байбашева</u> ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БАҚ ҚЫЗМЕТІН РЕТТЕУ ЖАЛҒАН АҚПАРАТТАН ҚОРҒАУ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ.....	121
<u>А.А.Усипбеков</u> БАНК ЖҮЙЕСІ: ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ.....	127
<u>Н.Е. Абдильдинова</u> ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ.....	137

**Секция
ӘЛЕУМЕТТІК ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР**

<u>А.Ж.Айтбай, Ә.Е.Ибраева</u> ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ПЕН ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ҮШІН БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ЖАҢА ПЕРСПЕКТИВАЛАР.....	148
---	-----

**Секция
ПЕДАГОГИКА**

<u>Н.А.Ырымбаева</u> ЦИФРЛЫҚ ЭТИКЕТ СТУДЕНТТЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДЫҢ ШАРТЫ РЕТІНДЕ.....	157
--	-----

«INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS»
Social Sciences Series 2024 / №1

СОДЕРЖАНИЕ

**Секция
ПРАВО**

<u>Т.Қ.Садықов</u> ПРАВОСУДИЕ, ПРАВА И СВОБОДЫ ГРАЖДАН.....	15
<u>Е.К.Жүнісбаев, М.А.Аленов</u> ВОПРОС ОПРЕДЕЛЕНИЯ МОМЕНТА ЗАКЛЮЧЕНИЯ ДОГОВОРА ДИСТАНЦИОННОЙ КУПЛИ-ПРОДАЖИ.....	20
<u>А.Б.Алмазұлы, Л.К.Амандыкова</u> СОВРЕМЕННЫЕ МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ АВТОРСКИХ ПРАВ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	28
<u>Ә.Ә.Әлімжанов, С.Н.Сарсенова</u> О ВЛИЯНИИ ВЗРЫВЧАТЫХ ВЕЩЕСТВ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ.....	35
<u>А.Д.Нурпеисова, М.К.Журунова</u> НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ ОТ ДИСКРИМИНАЦИИ В ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЯХ.....	43
<u>А.Е.Тубина, А.К.Елубекова</u> АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ЖЕНЩИН В КАЗАХСТАНЕ	50
<u>Е.О.Жағалбай, Ж.Д.Сеілханов</u> КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НЕЗАКОННОГО ОБОРОТА ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ И СПОСОБЫ ЕГО СОКРЫТИЯ: АНАЛИЗ УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	59
<u>А.Е.Мусаинов, Е.С. Жамбаев</u> ФОРМЫ УЧАСТИЯ КОНСТИТУЦИОННЫХ СУДОВ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН В РЕАЛИЗАЦИИ КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ОРГАНОВ И ДОЛЖНОСТНЫХ ЛИЦ.....	67
<u>А.А.Нуркебаев, Г.К.Кульшарбекова</u> КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРАВА ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА НА СВОБОДУ И ЛИЧНУЮ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ.....	77

**Секция
ЭКОНОМИКА и ФИНАНСЫ**

<u>Т.М.Үсенбаев</u> ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ КАК ИНСТРУМЕНТА ИНВЕСТИРОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....	85
---	----

С.Ж. Галиев АДАПТИВНАЯ ЭКОНОМИКА С ПОЗИЦИИ КОНЦЕПЦИИ МОДЕРНИЗАЦИИ.....92

А. М.Касымбекова, С.Т.Окутаева РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИДЕРСТВА.....106

M.D.Mukazhanova, G.A.Kadyrova КОРПОРАТИВНАЯ ЭТИКА И СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ЛИДЕРСТВО: ВЗГЛЯД НА ПРИМЕРЕ КО RU PHARMA.....112

П.И.Казаку, Г.К.Байбашева РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СМИ В КАЗАХСТАНЕ КАК СПОСОБ ЗАЩИТЫ ОТ НЕДОСТОВЕРНОЙ ИНФОРМАЦИИ.....121

А.А.Усипбеков БАНКОВСКАЯ СИСТЕМА: ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ПРАКТИКА И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ.....127

Н.Е. Абдильдинова ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАЗАХСТАНА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....137

Секция СОЦИАЛЬНЫЕ ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ

А.Ж.Айтбай, Ә.Е.Ибраева НОВЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ.....148

Секция ПЕДАГОГИКА

Н.А.Ырымбаева ЦИФРОВОЙ ЭТИКЕТ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ.....157

«INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS»
Social Sciences Series 2024 / №1

CONTENT

Section
LAW

<u>T.K.Sadykov</u> JUSTICE, RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS.....	15
<u>E.K.Zhunisbaev, M.A.Alenov</u> THE ISSUE OF DETERMINING THE MOMENT OF CONCLUSION OF THE REMOTE PURCHASE AND SALE AGREEMENT.....	20
<u>A.B.Almazuly, L.K.Amandykova</u> MODERN MECHANISMS OF COPYRIGHT PROTECTION UNDER THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	28
<u>A.A.Alimzhanov, S.N.Sarsenova</u> ON THE IMPACT OF EXPLOSIVES ON THE ENVIRONMENT.....	35
<u>A.D.Nurpeisova, M.K.Zhurunova</u> SOME ISSUES OF LEGAL PROTECTION AGAINST DISCRIMINATION IN EMPLOYMENT RELATIONS.....	43
<u>A.E.Tubina, A.K.Yelubekova</u> TOPICAL ISSUES OF ENSURING WOMEN'S RIGHTS IN KAZAKHSTAN.....	50
<u>E.O.Zhagalbai, Zh.D.Seilkhanov</u> CRIMINALISTIC ASPECTS OF ILLEGAL FIREARMS CIRCULATION AND CONCEALMENT METHODS: ANALYSIS OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	59
<u>A.E.Musainov, E.S.Zhambaev</u> FORMS OF PARTICIPATION OF CONSTITUTIONAL COURTS OF FOREIGN COUNTRIES IN THE IMPLEMENTATION OF CONSTITUTIONAL AND LEGAL RESPONSIBILITY OF BODIES AND OFFICIALS.....	67
<u>A.A.Nurkebaev, G.K.Kulsharbekova</u> THE CONSTITUTIONAL RIGHT OF A PERSON AND A CITIZEN TO FREEDOM AND PERSONAL INVIOABILITY.....	77

Section ECONOMICS AND FINANCE

<u>T.M.Usenbayev</u> PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE SECURITIES MARKET AS AN INVESTMENT TOOL IN KAZAKHSTAN.....	85
<u>S. Zh.Galiev</u> ADAPTIVE ECONOMY FROM THE PERSPECTIVE OF THE MODERNIZATION CONCEPT.....	92
<u>A.M.Kasymbekova, S.T.Okutaeva</u> THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS IN YOUNGER STUDENTS FOR THE FORMATION OF LEADERSHIP	106
<u>M.D.Mukazhanova, G.A.Kadyrova</u> CORPORATE ETHICS AND STRATEGIC LEADERSHIP: A LOOK AT THE EXAMPLE OF KO RU PHARMA.....	112
<u>P.I.Kazaku, G.K.Baibasheva</u> REGULATION OF MEDIA ACTIVITIES IN KAZAKHSTAN___AS A WAY TO PROTECT FROM INCORRECT INFORMATION.....	121
<u>A.A.Usypbekov</u> THE BANKING SYSTEM: DOMESTIC PRACTICE AND FOREIGN EXPERIENCE.....	127
<u>N.E.Abdildinova</u> ENERGY SECURITY OF KAZAKHSTAN: CURRENT STATE AND PROSPECTS.....	137

Section SOCIAL HUMANITIES

<u>A.Zh.Aitbay, A.E.Ibrayeva</u> NEW PERSPECTIVES FOR THE EUROPEAN UNION AND CENTRAL ASIA IN THE FIELD OF EDUCATION.....	148
--	-----

Section PEDAGOGY

<u>N.A.Yrymbayeva</u> DIGITAL ETIQUETTE AS A CONDITION FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' INFORMATION COMPETENCE.....	157
---	-----

ҚАЗАҚСТАНДА ИНВЕСТИЦИЯЛАУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ БАҒАЛЫ ҚАҒАЗДАР НАРЫҒЫН ДАМУДЫҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Үсенбаев Т.М.

Astana International University
экономика жоғары мектебінің э.ғ.к., доценті

Түйін. Бұл мақалада бағалы қағаздар нарығын дамыту барысындағы, бағалау, болашаққа болжам жасау, отандық мәселелерді ескере отырып, елміздің бағалы қағаздар нарығының қозғалысын әлемдік бағалы қағаздар нарығындағы ұзақ мерзімді экономикалық толқындармен анықталатындығын көрсете келе оларды тиімді пайдалану жолдары көрсетілген. Сондай-ақ қолданыстағы нормативтік құқықтық базалардың қарастыра отырып, ең маңызды мәселелерді шешу барысы көрсетілген. Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қарыз қаражатын тарту әдістерінің бірі-муниципалды бағалы қағаздарды шығарудың негізгі мақсаттары зерттей отырып оларды енгізудің жолдары көрсетілді. Сонымен қатар Қазақстанның бағалы қағаздар нарығын дамыту, көптеген елдердің бағалы қағаздар нарығының модельдерінің ең қолайлыларына назар аудара отырып, ұлттық бағалы қағаздар нарығын дамытуды жолдары қарастырылды.

Кілт сөздер. бағалы қағаздар, нарық, эмитент, өндіріс, инвестиция, капитал, экономика, жеке тұлғалар, қор, манитуля, облигация, субсидия, муниципалды, қаржы, құқық, жүйе, бага, нормативтер, кәсіби қатысушылар.

КІРІСПЕ

Нарықтық экономикада оның негізгі мақсаты – бағалы қағаздар бойынша қаржы ресурстарын жинақтау және оларды өндірісті барынша тиімді пайдалану саласына, өндіріске инвестициялауда капитал жетіспейтін салаларға бағыттау құралы, шаруашылық айналымға заңды және жеке тұлғалардың бос ақшалай қаражаттарын уақытша тарту.

Ел экономикасының дамуына қор нарығының тигізетін әсері өте үлкен, оның жағдайын дұрыс бағалау, болашаққа болжам жасай білу және қор нарығын дамытудың шешімін таба білу бүгінгі күні біз үшін маңызды мәселелер болып табылады. Қор нарығы экономиканың барлық субъектілеріне қажетті ақша ресурстарын алуға жағдай жасайды, ал қор нарығы жұмыс істемей экономиканың нақты өсуін арттыру мүмкін емес. Бірақ бұл нарық сегментінің әлеуеті толық іске асырылған жоқ [1].

Қазақстанда қор нарығының дамымағанын ескере отырып, қазіргі экономикалық жағдайларда, атап айтқанда, қор нарығының дамуының рөлін

асыра бағалау қиын. Бұл жеке тұлғалардың қор нарығының қызметіне араласпауына байланысты сенімсіздіктің болуы.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Бағалы қағаздардың ұлттық нарығын дамытудың келесі негізгі мәселелерін анықтауға болады, олар бірінші кезектегі шешімді талап етеді:

Бағалы қағаздардың ұлттық нарығын дамытудың келесі негізгі мәселелерін анықтауға болады, олар бірінші кезектегі шешімді талап етеді:

- заңнаманы жетілдіру және осы заңнаманың орындалуын бақылау
- Қор нарығындағы мемлекеттің рөлін арттыру
- Инвесторларды қорғау мәселесі
- Қаржы құралдарының тапшылығы
- Баға манипуляциясы
- Халықтың инвестициялық сауаттылығын жедел түрде арттыру қажет [2].

Сондай-ақ, біздің еліміздегі қор нарығының қозғалысы әлемдік қор нарықтарымен ұзақ мерзімді экономиканың көрсеткіштерімен анықталатынын ескеру қажет. Нарықтың құқықтық базасын дамытудың қазіргі кезеңінде заңнаманы әзірлеуге және жаңартуға келесі принциптерге негізделген жүйелі көзқарас қажет:

- Қазақстанда жүргізіліп жатқан құқықтық реформа шеңберінде нарықтық нормативтік құқықтық базаны дамыту;
- нарықтың нормативтік құқықтық базасының дамуындағы сабақтастық және бұл процестің эволюциялық сипаты;
- құқықтық жүйедегі жоспарланған өзгерістер туралы өз азаматтарын хабардар ету мақсатында нарықтың нормативтік құқықтық базасын жетілдіру саласындағы саясатты декларациялау;
- нарықтың қалыптасуы мен дамуына ықпал ететін жаңа құқықтық институттардың қалыптасуымен бірге нарықтың арнайы нормативтік құқықтық базасын әзірлеудің негізі ретінде азаматтық құқықты пайдалану;
- инвесторлардың заңды құқықтары мен мүдделерін басымдықпен және жан-жақты қорғау;
- нарықтағы заңсыз қызметтің жолын кесу, бағалы қағаздар нарығының кәсіби қатысушылары мен эмитенттерінің өз қызметінің нәтижелері үшін жауапкершілігін арттыру;
- бағалы қағаздар нарығында аса ауыр қылмыстар үшін әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікті енгізу және бағалы қағаздар нарығына кәсіби қатысушылардың құқықтары мен мүдделерін қорғаудың жеке құқықтық тәсілдерін жетілдіру;
- бағалы қағаздарға инвестициялау тәуекелдерін азайту және қор нарығына инвесторлардың сенімін арттыру мақсатында қор нарығында өтемақы төлеудің әртүрлі нысандарын, өзара кепілдіктер мен сақтандыру жүйелерін құру;

- инвесторларды бағалы қағаздар және олардың эмитенттері туралы толық және сенімді ақпаратпен қамтамасыз ету;

- лицензиялық талаптарды арттыру, кәсіби нарыққа қатысушылардың біліктілігінің жоғары деңгейін, меншікті қаражаттың жеткіліктілігін, кәсіби қызметті жүзеге асыру кезінде адалдық пен ашықтықтың жоғары стандарттарын сақтауды қамтамасыз ету;

- қор нарығында кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру кезінде тең жағдай жасау және бәсекелестікті қамтамасыз ету;

- нарық қызметіне тәуелсіз қоғамдық бақылау жүйесін құру, қоғамдық бастаманы дамыту және нарықтың кәсіби қатысушыларының қажеттіліктерін қанағаттандыратын заманауи нарықтық қоғамды қалыптастырудағы инвесторлардың жалпы бірлестіктерінің рөлін арттыру;

- нарықтың шетелдік және жергілікті инвесторлар мен қаржы институттары үшін ашықтық дәрежесін біртіндеп арттыру;

- Азаматтарға қызмет көрсететін нарықтың кәсіби қатысушыларының қызметін тиімді қадағалау жүйесін енгізу.

Бағалы қағаздар нарығының ауқымы мен маңыздылығы сондай, оны жою тікелей экономикалық процестің, тұтастай ұдайы өндіріс процесінің бұзылуына әкеледі.

Сондықтан нарықтың барлық қатысушылары нарықтың дұрыс ұйымдастырылуын қамтамасыз етуге және ең алдымен оның ең маңызды қатысушысы мемлекеттің қатаң бақылауында болуына тікелей мүдделі [3].

Қолданыстағы нормативтік-құқықтық база күйінде қалып отыр және инвесторлардың құқықтарын тиісті қорғауды қамтамасыз етпейді. Ең маңызды мәселелердің қатарына мыналарды жатқызуға болады:

- алаяқтықты анықтау, болдырмау және алдын алудың қандай құқықтық тетіктері жасалған;

- ішкі операцияларға байланысты қарым-қатынастарды анық ұйымдастыру;

- нарықта баға манипуляциясының алдын алу (алдын алу) проблемасы сақталуда;

- бастапқы кезеңде аффилиирленген тұлғалар арасындағы мәмілелер бойынша есеп айырысу.

Қазіргі уақытта жергілікті заң шығарушы және атқарушы билік органдары шешуі тиіс маңызды мәселелердің бірі – өткір әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешу үшін қосымша қаржы ресурстарын іздеу және өз аумақтарының инфрақұрылымын дамыту үшін инвестициялық бағдарламаларды жүзеге асыру. Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қарыз қаражатын тартудың бір жолы – муниципалды қарыз міндеттемелері мәселесі. Облигациялық несиелер жүйесін кеңінен дамыту жергілікті билік органдарына өз бюджеттерінің тапшылығымен дербес күресуге, оларды жоғары тұрған бюджеттік жобалардан субсидиялау мәселелерін шешуге, сондай-ақ халықтың әлеуметтік-

экономикалық мәселелерін шешуді қамтамасыз ететін қаржыландыруға мүмкіндік береді. өз территориясының дамуы.

Муниципалдық бағалы қағаздар эмиссиясының келесі негізгі мақсаттарын бөліп көрсетуге болады:

- жергілікті бюджеттің ағымдағы тапшылығын қаржыландыру;
- бұрын орналастырылған борыштық міндеттемелерді өтеу, бұл ретте қарызды қайта қаржыландыру;
- арнайы жергілікті бағдарламалар мен капиталды көп қажет ететін жобаларды қаржыландыру. Бұл жоспардағы ең тартымдысы тұрғын үй мәселелерін шешуге, жергілікті инфрақұрылымды дамытуға арналған несиелер;
- тиісті мемлекеттік кепілдіктер беру арқылы муниципалды несие беруді ұлттық инвестициялық бағдарламаларды шешумен байланыстыру [4].

Ұжымдық инвестицияларды жүзеге асыратын мекемелерге қойылатын жалпы талаптар тізбесі мыналарды қамтуы керек:

- Активтерді басқару және активтерді басқару міндеттерін осы міндеттерді дербес ұйымдық бөлімшелерге бөлу арқылы бөлу;
- активтерді (басқарушы компанияларды) басқаратын және бірыңғай стандарттар негізінде жұмыс істейтін жеке тұлғалардың болуы;
- инвестициялық компаниялардың активтерін құрайтын бағалы қағаздарды арнайы лицензия негізінде ұжымдық инвесторлардың барлық активтеріне билік етуді бақылауды жүзеге асыратын мамандандырылған қоймаларда сақтау;
- сақтандыру мекемелерін, оның ішінде басқарушы компанияларды, мамандандырылған қоймаларды, сондай-ақ инвестициялық қорларды, мемлекеттік емес зейнетақы қорларын лицензиялауға қойылатын қатаң талаптардың және қаржылық талаптардың болуы;
- ақпаратты ашуға қатаң талаптар қойылады;
- ұжымдық инвесторлардың активтерін әртараптандыру бойынша қатаң талаптардың болуы;
- Заң талаптарын бұзғаны үшін жауапкершілікті анықтау.

Ұжымдық инвестициялардың барлық нысандарына (инвестициялық қорлар, мемлекеттік емес зейнетақы қорлары, сақтандыру мекемелері) жауапкершілік пен кәсібилікке қойылатын талаптар пайлық қорлар үшін белгіленген деңгейден төмен болмауы керек. Бұл ретте инвесторлардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз ететін бірыңғай талаптарды белгілеу қажет.

Әйтпесе, ұжымдық инвестицияның әртүрлі нысандарын нормативтік реттеу саласындағы айырмашылықтар негізсіз бәсекелестік артықшылықтарды тудырады және бір нысанның екіншісіне зиян келтіреді.

Ұжымдық инвестицияларға салық салуға қатысты қосарлы салық салу қағидаты қолданылуы керек. Әртүрлі ұжымдық инвестициялық институттарға салынған инвестициядан алынған табысқа жеңілдетілген мөлшерлеме бойынша салық салынуы тиіс. Ұжымдық инвестициялар саласында бірыңғай стандарттарды

енгізу инвестицияның әртүрлі нысандарын көрсететін кәсіпорындардың шығындарының салыстырмалы болатынын білдіреді.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде Қазақстанда соңғы даму тенденцияларын ескеретін үлгіні енгізу керек. Қазақстандағы қор нарығының даму сценарийі көптеген елдерде әрекет ететін қор нарығы үлгілерінің ең өзекті сипаттамаларын атап көрсете отырып, ұлттық жағдайлардың ерекшеліктерін ескеруі керек.

Бұл көрсеткіштерге мыналар жатады:

- түпкілікті инвесторлардың барлық топтарын тарту (бұл ретте инвестицияларды тарту бойынша мемлекеттік саясаттың басымдықтары ағымдағы жағдайға байланысты өзгеруі тиіс);
- өзін-өзі реттеуді белсенді қолдану;
- ұйымдастырылған биржадан тыс нарықтың барлық түрлерін, жалпы және биржа секторын, атап айтқанда, басым рөл атқаратын сауда жүйелерін дамыту;
- мемлекет пен мекемелер үшін қор нарығына қатысудың тең мүмкіндіктері;
- жеке кәсіпорындарға инвестиция тартудың тиімді құралын таңдау мүмкіндігін беру;
- бағалы қағаздардың ұлттық классификациясын енгізу;
- шетелдік инвесторлардың басымдықтарын қалыптастыра отырып, жетекші рейтингтік агенттіктермен мақсатты жұмыс [5].

Қазақстанда бағалы қағаздар нарығын қалпына келтіру және дамыту үшін компаниялар ішінде инвестицияға байланысты бағалы қағаздарға сұранысты үнемі қолдау қажет, атап айтқанда банктердің, несиелік мекемелердің, сақтандыру компанияларының, зейнетақы қорларының депозиттерінің үлесін арттыруды ынталандыру қажет. , пайлық қорлар және акцияларға айырбасталатын басқа да ұжымдық инвесторлар. . және корпоративтік облигациялар, реттелетін нарықтардағы, орналастырудан түскен қаражатты эмитенттер өндіріске инвестициялау үшін пайдаланады.

Жалпы, тәжірибеден айтар болсақ, ұжымдық инвесторлардың әртүрлі түрлері Қазақстанда әлі де дамудың бастапқы кезеңінде.

Алайда, халықтың корпоративтік секторға қатысуын ынталандыратын ең маңызды фактор – Қазақстанның қарапайым азаматтарының тиісті құралдарға – ең алдымен акционерлердің (инвесторлардың) құқықтарын қорғауға және қаржы институттарының қатаң бақылау схемаларына деген сенімін қалпына келтіру.

ҚОРЫТЫНДЫ

Осылайша, нарықтың қарқынды дамуы жағдайында жосықсыз әрекеттерді анықтау әдістерін және оның жұмысын реттейтін заңнамалық және нормативтік актілерді уақтылы түзету қажет. Бұл проблема барлық дамушы жүйелерге тән, қор нарығы да ерекшелік емес. Оң әсерлерден басқа, реттеуде қиындықтар бар. Ықтимал проблемаларды болжау және оларды теңестіруге қабілетті тиісті

шараларды әзірлеу маңызды міндеттердің бірі болып табылады және болашақта нарық тұрақтылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Технологиялардың қарқынды дамуы жосықсыз әрекеттерді анықтау үшін тиісті тетіктерді қолдануды талап етеді.

Бұл мәселені шешудің бір жолы үлкен деректер технологиясын пайдалану болып табылады. Мәселен, мысалы, манипуляциялық және инсайдерлік белсенділікті анықтау үшін нақты уақыт режимінде ақпарат ағындарын талдауға және оларды нақты сауда нәтижелерімен сүйемелдеуге, ауытқуларды анықтауға мүмкіндік беретін мәтінді талдаудың интеллектуалды әдістерін қолдануға болады. Сондай-ақ осы мәселені реттеу саласындағы заңнамалық және нормативтік-құқықтық базаны жаңартып, айла-шарғы жасау және фактілер бойынша анықталған инсайдерлер істері бойынша тергеу рәсімдерін жеңілдету қажет, бұл тәртіп бұзушылардың әрекеттерін дер кезінде тоқтатуға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Банк ісі»; Оқулық/Жалпы ред. басқ.Ғ.С.Сейтқасымов. 3-басылым, толықтырылған және қайта өзгертілген. -Астана: Қаз ЭҚХСУ БПО, 2017. -203б
2. Галанов, В. А. Рынок ценных бумаг: учебник / В.А. Галанов. - М. : ИНФРА-М, 2016. - 378 с. : ил. - (Высшее образование.Бакалавриат). - На учебнике гриф: Доп.МО. - Библиогр.: с. 378. - ISBN 978-5-16-003490-4
3. Чалдаева, Л. А. Рынок ценных бумаг: учебник для академического бакалавриата / Л. А. Чалдаева, А. А. Килячков. — 7-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2019 - 361 с .
4. Султанова З.Х., Бисалиева Н.С.,Букесова Р.М., Каржы нарыгы жане делдардары/ Оку куралы.- Орал/РМК «Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті», 2019
5. Хачатрян А. Как зарабатывать на акциях: анализируем рынок, выбираем компании и формируем портфель / А. Хачатрян. — Москва: Альпина Паблишер, 2022. — 210 с. — ISBN 978-5-9614-7453-4

Аннотация. В данной статье представлены способы использования ценных бумаг в ходе развития рынка ценных бумаг, оценки, прогнозирования на будущее, с учетом отечественных проблем, показывая, что движение рынка ценных бумаг нашей страны определяется долгосрочными экономическими волнами на мировом рынке ценных бумаг. Также отражен ход решения наиболее важных вопросов с учетом действующих нормативно-правовых баз. Одним из методов привлечения заемных средств органами местного самоуправления являются основные цели выпуска муниципальных ценных бумаг, показаны пути их внедрения. Также были рассмотрены пути развития рынка

ценных бумаг Казахстана, развития национального рынка ценных бумаг с акцентом на наиболее подходящие модели рынка ценных бумаг многих стран.

Ключевые слова. ценные бумаги, рынок, эмитент, производство, инвестиции, капитал, экономика, физические лица, фонд, манипулирование, облигации, субсидии, муниципальные, финансы, право, система, цена, нормативы, профессиональные участники.

Annotation. This article presents ways to use securities in the course of securities market development, assessment, forecasting for the future, taking into account domestic problems, showing that the movement of the securities market of our country is determined by long-term economic waves in the global securities market. The course of solving the most important issues is also reflected, taking into account the existing regulatory frameworks. One of the methods of attracting borrowed funds by local governments is the main purpose of issuing municipal securities, the ways of their implementation are shown. The ways of developing the securities market of Kazakhstan, the development of the national securities market with an emphasis on the most suitable models of the securities market of many countries were also considered.

Keywords. securities, market, issuer, production, investments, capital, economy, individuals, fund, manipulation, bonds, subsidies, municipal, finance, law, system, price, standards, professional participants.